

تاریخ: ۱۴۰۳/۰۳/۲۶

از بنیان تا تغایر میان حقوق و مفاهیم اسلامی و مدرن

بررسی ساحت‌های نظم

نظم و هر پدیده‌ای دیگر، دارای دو ساحت ارزشی و تدبیری است. لایه ارزشی نظم، ناظر به رکن نظام بخش است و از این بحث می‌کند که میزان برای حق و ارزش چیست و منبع ارزش و حق چه می‌باشد؟ این اصول ثابتی است که در نظم وجود دارد. اما لایه تدبیری نظم به آن مقوله‌ای مربوط است که درباره فرآیندها است و به زمان‌ها مرتبط بوده و سطح زیست را مشخص میکند.

مجموع این دو ساحت از نظم، ترکیبی پدید می‌آورد که اگرچه در واقعیت یکی است اما به لحاظ تحلیلی، قابل تفکیک هستند. با پذیرش این تفکیک، نسبت میان قانون عرفی و شرعی مشخص می‌شود. یعنی قانون شرعی آن قانونی است که تعیین‌کننده حقوق و ارزش‌هاست و لازم است توسط امر قدسی تعریف شود. اما قانون عرفی برمیگردد به تبیین فرآیندها، روندها و ملاکاتی که تدبیرات عادی امور را در سطح معیشت و زندگی انجام می‌دهد. بنابراین قانون عرفی، حق و ارزش‌ها را از قانون شرع میگیرد ولی فرآیندها، مقررات و روش‌های آن، متناسب با نیازهای عصری و عرفی متغیر است و در سطح عقل بشری صورت میگیرد.

ساحات دیگری نیز برای نظم وجود دارد که به مناسب ولایی و تدبیری شناخته می‌شود. مناسب ولایی آن مناسبی هستند که به اجراء حق و ارزش مربوط میشوند و میتوان آنها را تصرف در دماء و نفوس و اموال دانست و حتی به گونه ای تصرف در حقوق خوانند. اما مناسب تدبیری در ذیل مناسب ولایی کار می‌کند و به روندها، فرآیندها، آیین‌نامه‌ها، مقررات و قواعدی گفته میشود که با تناسب جمعی شکل میگیرد تا کارآمد باشد و سطح معیشت نظم‌ها را تأمین کند.

بنابراین مشارکت عمومی برای جامعه‌ای که این نوع از زندگی را پذیرفته است موجه و معنادار خواهد بود ولی نباید غافل شد که مشارکت مردمی ای که دموکراسی پدید می‌آورد با مشارکت مردمی ای که مردم‌سالاری دینی رقم میزند متفاوت خواهد بود چراکه مناسب ولایی و بنیان ارزشی این دو کاملاً متفاوت است و در لایه مناسب تدبیری و بنیان تدبیری نیز متفاوت خواهند شد.

▼ سرانجام آشتی میان مفاهیم اسلامی و مدرن

کسانی که در حال تلاش هستند تا مفاهیم اسلامی و مفاهیم مدرن را آشتی بدهند و حتی ممکن است مذهبی هم باشند، غالباً تلاش دارند تا اندیشه‌ها را به آشتی برسانند، اما اگر ما درک کنیم که مفاهیم ابزار نظم‌بخشی هستند تا جهان را در دید ما به گونه‌ای خاص جلوه دهند، لازم است درک کنیم که مفاهیم از مقولات راهبردی هستند و در نتیجه اینگونه آشتی دادن‌ها به سود دشمن ما بوده و می‌تواند به شکست ما منجر شود.

